

SLAGET VED DYBBØL

- fortalt af Kristian Jørgensen (19:45) Læringsmateriale udarbejdet af Lars Allan Haakonsen
Copyright® Fortælle Tid ApS. Dette undervisningsmateriale er ophavsretligt beskyttet og må alene anvendes af
Fortælle Tids abonnenter.

Fag: Historie

Fase: Udskoling

Forløbet er estimeret til: 4-5 lektioner.

Forslag til undervisnings/læringsmål

- * At eleverne får viden om kanonpunktet Stormen på Dybbøl.
- * At eleverne kan læse historiske kilder og redegøre for forskellige holdninger til en begivenhed.
- * At eleverne kan fortælle om, hvordan historiske begivenheder har påvirket og stadig påvirker en nations selvforståelse.

Fælles mål til dette forløb

Der arbejdes med de opstillede forslag til undervisnings- og læringsmål. Disse tager udgangspunkt i kompetenceområderne:

Kronologi og sammenhæng – herunder færdigheds- og vidensmål indenfor "Historiekanonen".

Kildearbejde – herunder færdigheds- og vidensmål indenfor "Kildeanalyse"

Historiebrug - herunder færdigheds- og vidensmål indenfor "Historisk bevidsthed"

Lærer/vikarvejledning

Undervisningsmaterialet til denne fortælling er udformet så enkelt som muligt, så du kan bruge det direkte i din undervisning. Materialet kan inddeles i et før, under og efter klassen har hørt fortællingen. Endvidere kan du i vejledningens afsnit "Baggrundsmateriale til læreren" blive klædt bedre på rent historiefagligt.

Før fortællingen:

Inden fortællingen høres, kan man med fordel tale med eleverne om, hvordan grænser mellem lande opstår? Har Danmark fx altid haft den samme grænse mod syd eller har denne ændret sig gennem tid? Ellers kan man kort nævne den første slesvigske krig – se evt. baggrundsmaterialet til læreren. Inden fortællingen startes, kan elevark 1 med fordel uddeles til eleverne.

Under fortællingen:

I fortællingen nævnes en del forskellige steder og byer. Eleverne kan med fordel notere oplysninger om disse på elevark 1s første opgave. På den måde skærpes elevernes fokus på at lytte til fortællingen.

Efter fortællingen:

Færdiggøres elevark 1. Et kort over grænseområdet kan give eleverne et bedre overblik over slagets gang, ligesom fortællingen om den tapre Rasmus Nellesmann undersøges. Til sidstnævnte kan [Grænseforeningens](#) webside med fordel bruges. Ellers er elevark 2 og 3 kildeopgaver, som bl.a. skal lære eleverne, at der ofte findes flere versioner af historiske begivenheder - især forskellene mellem major Ernst Schau og A.D. Jørgensens opfattelser af soldaternes moral og kampgejst er tydelige.

Elevark 4 er et uddrag af lektor ved Københavns Universitet, Lars Hovbakke Sørensens artikel "Derfor er 1864 vigtig". Deri beskriver han bl.a., hvordan man kan se spor på nederlaget ved Dybbøl i nutidens Danmark. Dette skal eleverne i opgave to forsøge at se på via forskellen mellem forskellige kulturhistoriske

monumenter, ligesom de skal forsøge at give et bud på, hvilke nutidige begivenheder/hændelser fremtidens skoleelever mon vil lære om.

Hvis der er behov for at tilrette materialet til dine elever, kan du klikke [her](#) for at få det i wordformat. Det downloades direkte.

Baggrundsmateriale til læreren

Danmark bestod før 1864 af Kongeriget Danmark og hertugdømmerne Slesvig-Holsten og Lauenburg. Slesvig og Holsten havde en særlig status. De var under den danske konge, men havde en vis form for autonomi, fx gjaldt den danske Grundlov ikke der. Holsten havde en overvejende tysksindet befolkning og var også medlem af Det Tyske Forbund, der bestod af 39 små og store hertugdømmer. Holstenerne ønskede sammen med det sydlige Slesvig, at løsrive sig fra Danmark, hvilket førte til den første slesvigske krig (1848-1850). Denne krig var endt uden ændringer af den danske grænse og slaget ved Isted, 25. juni 1850, er stadig det største slag en dansk hær nogensinde har været involveret i. Til denne krig blev bl.a. Peter Fabers "Dengang jeg drog afsted" skrevet. [Den](#) kan I evt. synge i klassen, for ellers er der ikke meget at synge om eller fejre i forbindelse med 1864.

I november 1863 var situationen igen tilspidset. Den danske regering forsøgte at skille Holsten ud af det danske rigsfællesskab og indlemmede Slesvig under den danske Grundlov. Dette var klart imod de aftaler, der var indgået efter krigen, og de danske politikeres drømme om, at Danmark skulle gå til floden Ejderen fik katastrofale konsekvenser. Preussen og deres leder Otto von Bismarck erklærede støtte til det tyske mindretal, hvilket kom bag på de danske, nationalliberale politikere. At også Østrig tilsluttede sig preusserne, og at de førnævnte danske politikere havde et fuldstændig urealistisk syn på den danske hær og forsvarsværkerne, gjorde katastrofen total. I første omgang skulle Dannevirke stoppe den preussiske-østrigske hær, men den sagnomspundne fæstning blev forladt, hvilket udløste et ramaskrig blandt politikerne i København. Overgeneral De Meza, som havde beordret

tilbagetrækningen, blev fyret og alt sættes nu ind på at stoppe modstanderen ved Dybbøl.

I ugevis bombede de preussiske kanoner løs på stillingerne ved Dybbøl, hvilket dagligt kostede mange dræbte og sårede. Moralen blandt soldaterne var på et absolut lavpunkt, hvilket også ses i den ene af kilderne på elevark 3.

Den 18. april 1864 stormes Dybbøl. Katastrofen er i gang. Mellem 800-1000 danskere dør og mere end 2400 såres. For den preussiske selvforståelse er sejren derimod total. De erobrede danske kanoner udstilles i Berlin, hvor de senere bliver til det imponerende sejrsmonument, Siegessäule. Imens blev der indledt fredsforhandlinger i London. Igen havde de nationale liberale politikere med konseilspræsident D. G. Monrad i spidsen alt for høje tanker om, hvorvidt de andre europæiske stormagter ville hjælpe Danmark. Fredsforhandlingerne brød sammen og den 29. juni 1864 krydsede preusserne vandet ved Als. Endnu et pinefuldt nederlag blev tilført danskerne og denne gang var fredsbetingelserne hårde. Grænsen blev trukket ved Kongeåen og dermed var hertugdømmerne tabt. Nederlaget var totalt og Danmark nu blot en småstat. Denne opfattelse kommer til at præge danskerne mange år fremover, hvilket bl.a. er udgangspunktet i elevark 4.

Ellers kan det anbefales, at man via mit CFU ser dokumentarfilmen "Slagtebænk Dybbøl - historien om Slaget ved Dybbøl 1864". Heri nævnes både Rasmus Nellesmann og major Ernst Schau, som eleverne skal arbejde med i elevarkene.

SLAGET VED DYBBØL - Elevark 1:

Fag: Historie

Fase: Udskoling

Opgave 1: I fortællingen nævnes forskellige steder, byer og øer. Skriv, hvad du får at vide om disse:

Mysunde	
Dannevirke	
Dybbøl Banke	
Sønderborg	
Broager Land	
Als	

Opgave 2: Udskriv et kort over grænseområdet mellem Danmark og Tyskland. Placer de ovennævnte steder og byer.

Opgave 3: Hvorfor tror du, at det var så stor en national katastrofe, at soldaterne forlod Dannevirke 6. februar 1864?

Opgave 4: I fortællingen nævnes, at en Rasmus Nellesmann kæmpede heltemodigt og bl.a. knækkede den prøjsiske fane. Undersøg på nettet om dette er en sand fortælling eller en myte.

SLAGET VED DYBBØL - Elevark 2:

Fag: Historie

Fase: Udskoling

Opgave 1: I fortællingen nævnes det, at byen Sønderborg er blevet bombet. Nedenfor ses to forskellige kilder. Begge er skrevet i dagene før stormen på Dybbøl og handler om Sønderborg, som er blevet udsat for et massivt præjsisk bombement. Sammenlign de to kilder og beskriv bl.a., hvordan byens borgere beskrives i de to forskellige kilder.

Kilde 1: Dagbladets korrespondent, P.V. Grove, sendte denne beretning hjem til sin avis:

Jeg gennemvandrede i går Sønderborg for at se byen i den skikkelse, som den havde fået efter rigelig 36 timers bombardement. De ellers så livlige gader var næsten tomme, enkelte flyttelæs bevægede sig endnu igennem dem, i nogle huse så man endnu beboere, der, trodsede bombardementet, klyngede sig til deres hjem, indtil en granat måtte falde der og tænde det over hovedet på dem. I enkelte gader var der soldater beskæftiget med hakker og brandhager for at standse ildens fremtrængen, og rundt om sås posten af garden, der var udstillet for at forhindre plyndring – et onde, der ikke aldeles kan udeblive i en brændende, af indvånerne forladt by, hvor soldater så let føler sig fristet til at "redde" for sig selv, hvad der ellers ville blive ildens bytte.

I midten af byen, i kvarteret fra rådhuset og opefter, så man ret, hvad et bombardements virkning har at betyde. Her havde de fortærede luer raset, her lå byen bogstavelig i ruiner. Ikke et hus havde, så vidt jeg kunne skønne, på denne strækning undgået at blive bytte for det uhyggelige element. Hvorhen vi vendte øjet, så vi kun rygende grushobe, faldefærdige skorstene, der ragede op imellem de brystne mure, som monumenter på en stor kirkegård. Hist og her hang et skilt på en halvt nedfalden ydervæg og svajede for vinden; det var det eneste mærke, hvorpå man kunne kende det sted, som få timer i forvejen havde været fuldt af levende, virksomme beboere. Rådhuset, hvis spir endnu knejsede stolt, da jeg søndag formiddag forlod byen, var faldet. Nogle mure stod endnu, medens flagrende tapeter kastedes hid og did, enkelte skillevægge betegnede endnu grænserne for de forskellige rum, mens himlen, hvor vinden drev skyerne fremad med ustandselig fart, var det eneste loftdække.

Kilde 2 - Uddrag fra et tysk ugeblad.

...Den danske sømagt er den præjsiske vidt overlegen. Hvis Preussen var i besiddelse af en flåde, kunne krigen afsluttes på et slag, ved at Als blev erobret. ... nu er der ikke andet for end at fortsætte den regulære belejring med stor iver. ... Fra Gammelmark er Sønderborg nu skudt i brænd, og den opstående larm i England¹ fortjener ingen opmærksomhed. Sønderborg er blevet forladt af sine indbyggere, danskerne har befæstet den og gjort den til deres støttepunkt. De har selv revet en del huse ned for at skaffe plads til opstilling af reserver og for at få frihed til udføre visse operationer. Nu er byens huse omdannet til kaserner, og i Sønderborg er der artilleripark, reservebatterier, ammunitionsmagasiner og andet krigsværktøj. Den militære fornuft gør det derfor til en pligt for præjserne at ødelægge denne fjendtlige fæstning.

---

¹ Ordforklaring: *den opstående larm i England* = I de engelske aviser havde man fordømt bombardementet af Sønderborg, da man anså det for at være et angreb direkte på civilbefolkningen.

SLAGET VED DYBBØL - Elevark 3:

Fag: Historie

Fase: Udskoling

Opgave 1: Nedenfor ses to forskellige beskrivelser af soldaternes moral og mod. Læs begge kilder og beskriv bl.a., hvilke grunde der kan være til, at kilderne ser så forskelligt på hærens indsats. Overvej også hvilken af disse fremstillinger du tror, er den mest troværdige?

Kilde 1: Breve fra den danske major Ernst Frederik Schau. Han blev alvorligt såret ved Dybbøl den 18. april 1864 og herefter taget til fange. Han døde af sine sår den 24. april 1864. Tekstens ord er moderniserede.

Beskrivelse: Den 16. april 1864

I aftes har... både det 16. og 17. regiments mandskab gjort fuldstændigt mytteri², da de skulle over i stillingen, og vedblev at vægre sig, skønt officererne gjorde alt muligt for at formå dem dertil. Til sidst måtte den syge general Gerlach begive sig derhen for at tale til dem, så de endelig bekvemmede sig til at gå, men mumlende at de i så fald straks ville overgive dem til prøjserne, hvis disse stormede. Situationen er således blevet højst uhyggelig, thi det må jo ende med arméens vanære, hvis man ikke i tide går tilbage. Nu er min general på min opfordring taget til hovedkvarteret for at skildre dem tilstanden. Om det lykkes at rokke dem, er imidlertid tvivlsomt, da krigsministeriet har befalet, at stillingen skal holdes til det yderste. Spørgsmålet er da, om det yderste øjeblik ikke er kommet...

Beskrivelse: Den 17. april 1864

Som jeg skrev i går, bliver situationen stadig mere og mere uhyggelig. I aftes ved afløsningen tog fjenden således 60 mand, der lå i skyttegravene til fange. De slyngler skreg øjeblikkelig pardon³, da fjenden styrtede frem, og affyrede ikke et skud. Men skønt man således har beviser nok på, at det vil være en umulighed at holde stillingen i tilfælde af en storm, så vil dog det højeste ministerium ikke tillade os at gå tilbage, men foretrækker at udsætte arméen for vanære og fuldstændig ruin.

Kilde 2: Uddrag af A.D. Jørgensens bog "40 fortællinger af fædrelandets historie, 1882.

Forsvaret af denne sidste stilling på Sønderjyllands fastland førtes ikke des mindre med en udholdenhed og tapperhed, som vakte hele Europas beundring for den danske hær. Uge efter uge fortsatte fjenden sine belejringsarbejder med den største kraft; vore folk stod udsatte for den frygteligste ild⁴... Men en uge modstod de sønderskudte skanser ethvert angreb. Anden uge efter påskedag (28. marts) forsøgte fjenden at tage stillingen med storm; kampen begyndte om morgenen kl. 3 og fortsatte til kl. 7, da det lykkedes at kaste ham tilbage over hele linien. Af de lidte tab faldt omtrent halvdelen på 10. regiment, som bestod af sønderjyder, og som på denne dag for sidste gang havde lejlighed til at vinde blodige laurbær under Dannebrog. Først treugersdagen efter, den 18. april, faldt stillingen efter et blodigt forsvar i fjendens hænder.

---

² Ordforklaring: mytteri = militær ulydighed hvor man nægter at udføre en ordre.

³ Ordforklaring: skreg øjeblik pardon = overgav sig uden kamp.

⁴ Ordforklaring: frygteligste ild = fjenden brugte kanoner til at bombardere de danske stillinger.

SLAGET VED DYBBØL - Elevark 4:

Fag: Historie

Fase: udskoling

Opgave 1: Nedenfor ses et uddrag af artiklen "Derfor er 1864 vigtig". Den er skrevet af lektor ved Københavns Universitet, Lars Hovbakke Sørensen, og blev bragt i avisen [Berlingske Tidende](#) den. 20. november 2014. Læs uddraget og beskriv med egne ord, hvordan nederlaget kom til at påvirke det danske samfund.

Men krigen medførte også et stort økonomisk tab. Ikke mindst på grund af afståelsen af Holsten. Dette hertugdømme havde været et meget vigtigt og rigt område i monarkiet. Med tabet af Holsten mistede man også den vigtige havneby Altona, og få år efter krigen grundlagde man derfor Esbjerg havn, så den for dansk økonomi så vitale landbrugseksport til bl.a. Storbritannien kunne sikres. I løbet af 30 år voksede Esbjerg således fra at have 460 indbyggere i 1870 til med ca. 13.000 indbyggere i 1900 at være kommet på top-ti-listen over de største byer i Danmark.

Tabet af de store landområder i 1864-krigen bevirkede, at man efterfølgende også på alle mulige andre måder satte ind for at forbedre dansk landbrugs og dermed den danske økonomis situation. Det skete ud fra devisen: »Hvad udadtil tabes skal indadtil vindes.« Hedeopdyrkningen under ledelse af bl.a. Enrico Dalgas er et velkendt eksempel herpå. Men også andelsbevægelsens udbygning i sidste del af 1800-tallet er udtryk for den samme tankegang. Og det samme gjaldt f.eks. fremelskningen af nye og bedre husdyrracer. Eksempelvis blev den berømte røde danske malkeko, som officielt blev erklæret for en ny race i 1878, og som gav meget mere og bedre mælk end de gamle racer og derfor kom til at dominere på de danske marker (især på øerne) i de næste 100 år, udviklet som en konsekvens af nederlaget i 1864.

Krigen i 1864 fik også betydning for det nordiske samarbejde. Den stærke anti-tyskhed, som blev udviklet i forbindelse med krigen, fik Danmark til at vende blikket mod nord og bl.a. oprette en møntunion med Norge og Sverige i 1875. Det var i den forbindelse, at kronen blev indført som valutaenhed i Danmark (og indtil 1914 havde en dansk, en norsk og en svensk krone samme værdi).

Også for Danmarks øvrige udenrigspolitik fik 1864 enorm betydning. Danmark førte i de næste mange årtier en udpræget tilpasningspolitik i forhold til tyskerne for ikke at blive »rodet ind i noget« og risikere at miste resten af landet i en eventuel ny krig. Og samtidig begyndte man i samfundsdebatten, kunsten og litteraturen mv. at hylde »småt er godt-princippet« og det at være et lille fredeligt land som en dyd.

Opgave 2: Find på nettet billeder af monumentet "[Siegessäule i Berlin](#)". Sammenlign dette med danske monumenter som fx skulpturen "Den lille havfrue". Er der en sammenhæng mellem artiklens sidste afsnit og de to monumenter?

Opgave 3: Det er efterhånden mere end 150 år siden, at Slaget ved Dybbøl fandt sted. Alligevel har mange ment, at dette påvirkede danskerne i mange, mange år. Hvilken begivenheder/hændelser, som du har oplevet, tror du, at skolebørn vil lære om i skolen om 150 år?